

Хрипко С. А.

Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова

ГЕОПОЛІТИКИ ТА ГЕОПСИХОЛОГІЯ ЯК ДЖЕРЕЛА ФОРМУВАННЯ СПЕЦИФІКИ УКРАЇНСЬКОЇ РЕЛІГІЙНОСТІ ТА ХАРАКТЕРНИХ ОЗНАК НАЦІОНАЛЬНОЇ МЕНТАЛЬНОСТІ

В статті розглядається взаємозв'язок релігійного фактора з геополітичною та геопсихологічною сферою обумовленості національної ментальності. Осмислюється прямий і косвенний вектор впливу геополітики та геопсихології на релігійну культуру, мировоззрення та менталітет українського народу.

Ключевые слова: Геополітика, геопсихологія, український народ, ментальність, національне свідомість, релігійний характер.

Актуальність проблеми. У цивілізаційному процесі духовної еволюції людства, де кожна нація по-своєму йшла до вершин чи до безодні, зникаючи під тиском геополітичних реалій чи займаючи чільне місце в історичному поступі епох, саме феномен української етноментальності, преломлюючись крізь конкретні історичні обставини, засвідчив своє доленосне значення, зумовлюючи грані безодні чи височини як у долі нації, так і кожного її представника безпосередньо. Образне мислення і багата уява, які завжди були притаманні українському світогляду, зумовили популярність ототожнення України з містичним Феніксом, що простежується як в художній, так і в науковій літературі. Фатальний збіг образного і буквального дозволив навіть представникам наукового релігієзнавства (попри всі стилістичні канони) констатувати "той прояв Божою чудодійства, завдяки якому Україна існує і фізично, і духовно, незважаючи на всю трагічність своєї долі" [10, с. 3, 49], [9, с. 337 та інші].

Тривалим лихоліттям стали для України історичні реалії політичного, релігійного, ідеологічного, територіального, навіть екологічного ракурсів, які ламали сталість істинного буття, суперечили національним цінностям, вихолощували основи етнічної ментальності і, таким чином, гальмували природний шлях духовної еволюції українського суспільства. Геополітика нерозривно пов'язана з історичною долею нації, пронизує її географічні та політичні паралелі. Залежно від історичної ситуації, зовнішніх та внутрішніх обставин та чи інша сукупність геополітичних чинників окреслює або доленосний шанс так званого «*нового повороту історії*», або продукує багатоконтекстуальну кризу, занепад культури, моральну та духовну деградацію - "фатальний для України виток спіралі", який ми характеризуємо як "феномен зламу".

Прояви зламу в тому чи іншому контексті не залишилися поза увагою дослідників, але модус його витокості є дискусійним. Злам абсорбує і геополітичні реалії, і етико-релігійні чинники своєї появи. Щодо ролі і місця останніх, то "однією з причин вікової трагедії українства, яка не скінчилася і понині є та, що і в момент народження української нації, і протягом усієї її історії в ній, по суті, не було релігійної єдності між регіонами, між народом і його духовними наставниками, змінювалося домінування релігійних конфесій..." [10, с.36].

Практика доводить беззаперечність факту домінування політики над релігією. Проте релігійне начало визнається основною категорією влади в усій історії етносу незалежно від того, хто владно репрезентував Україну. Політична історія свідчить - представникам політичної еліти українства, як правило, була потрібна не та релігійна інституція, яка віддзеркалювала духовні цінності та національні інтереси українського народу, а "та, яка відповідала політичним планам і не суперечила світській владі" [10, с.32].

Саме в "дисонансі" народних прагнень і політико-владного вибору бере початок зламовий чинник, що поступово інтегрувався в духовний досвід народу, його історичну пам'ять, стиль світовідчуття і світобачення, що й уособлює українська етноментальність та її духовно-релігійні вияви.

Специфіка присутності проблеми в духовно-історичному бутті та науковому просторі. Перегортаючи сторінки історії можна помітити, що першим епохальним дисонуючим сплавом геополітичних потреб і духовних реалій стали владні дії князя Володимира, який "утверджував християнство... силою меча і вогню" [9, с.203]. Критичні коментарі у багатьох дослідників викликає ціла низка чинників: *почерк княжеских дій; сам факт християнізації; штучність процесу зміни віри; контекст "споганення" автохтонної релігії українців; модуси пошуку іншої (чужої) віри; результати охрещення України-Руси* [9, с. 201]. Йдеться і про "демонстрацію влади" з боку князя; і про світоглядний "стрибок в інобуття"; і про "складний, суперечливий і тривалий процес заміни східнослов'янського язичництва монотейстичним християнством"; і про кризу давньоукраїнських цінностей і святинь, що призвело до розламу між так званою "картиною світу і картиною людини", де християнство "лише з часом виступило в ролі своєрідного канону міжособистісних відносин" [10, с. 23], [10, с. 21, 33].

Для багатьох дослідників ці чинники стали фактичною підставою підмінити вартісні константи християнського віровчення на політичні пріоритети християнізації як політичного процесу і розглядати прийняття християнства як "духовну революцію зверху" (Л.Силенко, В.Шаян, П.Кононенко, Г.Лозко, С.Плачинда...). В сучасній релігієзнавчій літературі можна помітити тези на кшталт того, що "...подія, якій судилося справити глибокий вплив на всю... подальшу історію східних слов'ян", зумовила характерний "розлам" та "невідповідність" між геополітичним розрахунком і духовною ціною дій князя Володимира [10, с.21]. Світоглядний аспект зміни вірувань характеризувався не корекцією, а руйнацією старого заради нового. Порушивши органічність автохтонного стилю світобачення (етноментальності), примусова християнізація витворила в українській свідомості "ряд світоглядних деформацій", на майбутнє: беззастережне прийняття чужих "схем і тлумачень минувшини нашої", байдужість до національних цінностей, ворожість до національної тематики (колаборантську психологію) або гіпертрофовану її міфологізацію, актуалізацію маргінальних тенденцій тощо. Все це часто потрактовується (і в періодиці і в науковій літературі) як хвороблива реакція на гніт і умалення свого національного "я" [9, с.5].

Виклад основного проблемного матеріалу. Складною і суперечливою одночасно виявилась роль релігійного чинника як в історії розвитку і становлення національної духовності, так і в процесах державотворення. Генерально-домінуючий релігійний контекст політичного кроку Володимира Великого (завдяки котрому Україна-Русь була

виведена зі стану держави Третього світу і примусила належним чином рахуватись із собою тогочасне світове товариство) повинен був стати і надалі держвобудівничим та духовнооб'єднуючим елементом політичної історії української нації. Але реальність майбутнього обернулася відомою "протилежністю наслідків" - роздержавленням та духовною розірваністю в суспільстві. Події 988 року дещо зламали ідею "органічності нації" [5, с.501] (оскільки перенесли у небуття "волхвів — природну аристократію) і знищили "творчий характер динаміки традиції" в джерелах українського менталітету. "Приймаючи християнство, - зауважує голова Української асоціації релігієзнавців А.Колодний, - Україна-Русь не передбачила того, що з часом вона опиниться на зламі двох культур - західної і східної - і що цей злам проляже не лише через її політичне, соціальне, економічне, а й етнічне, духовне, зокрема, релігійне життя" [10,с.42]. Ототожнюючи "злам" з "невигою раною" українства, дослідник наголошує, що саме вона "протягом багатьох століть розділяла українців - вони ставали легкою здобиччю різних держав і церков" [10,с.42-43].

Плин часу лише загострював зламовий чинник, який поступово перетворювався на смертельну рану самозабуття та духовного відчуження, що століттями розділяло українців, як представників чужих етносів, різних держав, ворогуючих конфесій тощо. Українство, розділене територіально, політично, релігійно, соціально, втрачало відчуття духовної єдності. І як затятий ворог самого себе просто самознищувалось, воюючи на боці чужих політичних систем та імперій.

Багатоплановість зламових чинників залишила, безперечно, помітний слід в усіх нюансах характеру українця та духовно-релігійних вимірах національного менталітету, що, в свою чергу, не могло не позначитись і на сучасній історії державотворення. Маємо на увазі відсутність сталого уявлення про державницькі традиції в українській ментальності, що зумовило наявність альтернативних крайнощів у коментарях щодо цієї проблеми - від монархічних джерел національного світогляду, який "не можна брати або відкидати по частинах", бо "виростає він з нашої минувшини, з цілого нашого життя" [5, с.465] — до наголосу на "бездержавності української нації", що саме по собі є уособленням логічної й теоретичної нісенітничі. Цей приклад ілюструє один із найактуальніших проявів зламу - забуття, що проявляється навіть на рівні політичної еліти сьогодення. Але, незважаючи на увесь негативний спектр наслідків зламовий чинник привніс в український менталітет і певний позитивний струмінь. Злам, як руйнівна дія, породжував протидію, протистояння, які входили в досвід, залишаючись у пам'яті — формуючи пристосованські тенденції національного менталітету, завдяки котрим українці не зникли в круговерті часу, не розпорошились в інших етносах і культурах.

Найголовнішим і центральним чинником, який і зумовив постійну наявність феномену зламу, є геополітичний фактор перехрестя або межовості, що супроводжує Україну й дотепер. Проблема "межовості" стала центральною для України в ракурсі всієї історії людства. Характерне розташування України між Заходом і Сходом - це не тільки географічний фактор, важливість якого полягає в існуванні досить своєрідної двотериторіальності єдиної України (причому, ідея єдності історично виявлялась сумнівною. Україна - це межа зіткнення двох світових монорелігій -християнства і мусульманства, а таким чином, і двох варіантів релігійного менталітету - двох зразків

світоглядних орієнтирів (що, як засвідчила історія, опонують один одному не тільки на засадах теології).

Проблема релігійної межовості України більш строката, адже її територія знаходиться і на перехресті центральних християнських конфесій — католицизму і православ'я. Але вищезгаданий двоконфесійний чинник знайшов в Україні союзний варіант межового співіснування у формі Унії. Слід зазначити, що на регіональному рівні Уніатська церква навіть стала певною мірою самодостатнім чинником національного самовиявлення українства. Крім географічного спрямування, тема межовості охоплює і політичний аспект. Історична доля розпорядилась так, що Україна опинилась на перехресті кардинально різних історичних шляхів розвитку - західноєвропейського, що передбачав у більшій мірі демократизм, відкритість, радикальність, реформаторство, науковість і - східноазійського в його проросійському шовіністичному забарвленні, який мав зовсім протилежні прояви. Це - консерватизм, тоталітарність, цезаропапізм, ідеологічна замкненість. Ці чинники посилювались постійною атмосферою гігантоманії і патронатними зазіханнями на роль Третього Риму, що були притаманні як Московії, так і Російській та Радянській імперіям. Хитання між західноєвропейськими демократіями з їх релігією, з одного боку, і Російською імперією з постійними претензіями на "Третій Рим" з іншого, зумовило для України постійність стану незахищеності як в територіально-державному, так і в релігійно-національному ракурсі. Україна як територія і Україна як нація постійно ставали об'єктом зазіхань і ворожнечі з боку сусідніх держав.

Історичне, географічне, політичне та часове перехрестя розташування України психологічно віддзеркалилось в українській ментальності комплексом меншовартості або малозначущості. Окремі науковці, зокрема, А. Кульчицький, виділяють ще один компонент української вдачі - "мазохізм", тобто визнання страждання як нормального стану, від якого навіть отримується насолода. На цих засадах сформувався ще один підсвідомий компонент української ментальності - "комплекс скривдженого", складовими чинниками якого є непевність і невпевненість, залежність, терплячість, соромливість, психологічний стан очікування чи пошуку допомоги ззовні. Все це було сприятливим ґрунтом для поширення євангельських ідей заступництва та очікування Спасителя. Бажання компенсувати чи надолужити земні втрати і негаразди гармонійно вписалось у християнське вчення про неспротив стражданням у земному світі і отримання благ у небесному. Геополітичні обставини зумовили такий психологічний стан в українському суспільстві, де людина перебувала, якщо скористатись твердженням К. Ясперса, "на межах можливостей існування" [цит. за 8, с.7]. Становище геополітичної підпорядкованості породжувало в національному світогляді, "бажання надолужити, компенсувати втрачене, спонукало до роздумів про Боже заступництво" [8, с.7], оскільки українці, які постійно знаходились у стані виживання, балансує між життям і смертю (а важіль переваг частіше вказував на останнє), так чи інакше, але в роздумах обов'язково б прийшли, як зазначають представники українського релігієзнавства, "до ідеї Царства Правди, Братерства й до Вселюдськості", можливих лише з Божої волі в рамках заступництва [10, с.52].

Підневільний стан українців ускладнювався подекуди не тільки необхідністю підпорядковуватись іншим етносам, а й бути їх представниками, що не могло не призвести до поступової асиміляції в духовність, менталітет, систему культурних

цінностей та ідеалів, притаманних сусідам-колонізаторам. Втрата будь-яких ознак рідної нації, страждання і злидарські умови життя, які супроводжували так званого простолюдина, породжували й так званий комплекс провінціала. Всі вище наведені риси історичного буття українського народу - це ознаки колонізованого етносу, що, звичайно, не могло не позначитись на сфері релігійності українства. Відсутність канонічно оформленої української православної церкви спровокувала характерну відсутність ототожнення абсолютного збігу "Ми" с контексті релігійної спільноти з відчуттям національного "Ми". "Я - православний" зовсім не означало (та й зараз не означає) "Я - українець", а окреслювало й відтіняло лише абстрактну конфесійну належність. Особливої гостроти ця проблема набула в часи Російської імперії, коли про українську автокефалію навіть думати не можна було, а самі українці стали провінційними "малоросами". Динаміка національної свідомості була порушена - національне почуття підмінилось і поглинулось релігійним, релігійне "Ми" протиставлялось "Ми" національному і навіть виступало чинником самознищення і причиною "розпорошеності" українства. Останню тенденцію, до речі, більш ніж показово унаочнює вся історія української еміграції.

Природа державності не зносить порожнечі. Тому, асимілюючись в інші етноси, культури, політичні системи, українці втрачали національні ознаки і забували свої джерела. Полонізація та російщення призвели до того, що українці ставали (*за відомим висловом*) ізгоями "на нашій - не своїй землі". На жаль, в ракурсі державоцентричних проблем релігійний чинник виявив безсилля. Причина — знов в постійній штучності його застосування. Так, прийшовши на українські землі в "готовому вигляді" і не будучи продуктом органічного саморозвитку, християнство на початкових етапах появи не стало для українців тією святинею, яка б ототожнювалась з синонімом національного аспекту життя, яка б вважалась і сприймалась власною національною родзинкою. Православна гілка християнства не стала для українства тією священною реліквією, посягання на яку б асоціювалось посяганням на землю чи власність її прихильників та оборонців. Проблематика православ'я не могла також вилитись у велику священну війну у випадку зовнішніх негараздів. Воно не стало для українства тією вершиною мети, тією ідеєю, в ім'я якої можна було б пожертвувати життям. "Християнство було насильно насаджене народним масам Київської Русі, - пише сучасний дослідник В. Москалець, - народ спочатку не приймав його. Вирішальною трагічною подією, яка зумовила масове звернення наших предків до християнства, була монголо-татарська навала. Неспроможні протистояти всім страшним лихам, що... принесли завойовники, люди знаходили душевну підтримку, розраду, втіху й надію саме в християнських ідеях про те, що страждання є благом для людини, бо сприяють очищенню й врятуванню душі для вічного блаженства в потойбічному житті" [7]. Тобто християнство під час монголо-татарської навали стало для народу Київської Русі, на думку дослідника, "єдиним засобом духовної підтримки та психотерапії, компенсуючи душевною втіхою за земні страждання" [7, с.67-79]. "Психотерапевтичною розрадою" і "компенсуючою втіхою" для українського суспільства християнства стало, але воно не було "фактором духовного об'єднання Русі у боротьбі з "невірними" [10, с.25]. Якщо раніше "державне християнство" не стало чинником "усунення міжкняжих суперечок і не сприяло широкому розвитку освіти серед народу", то й надалі воно "не було тією святинею,

посягання на яку є рівноцінним посяганням на життя її прихильників, оборона якої є священним обов'язком" [10, с.35]. "Християнська релігія, - пише А.Колодний, - не об'єднала Русь духовно. Свідченням того є поразка у боротьбі з навалою татаро-монголів" [10, с.34-35]. Подальші геополітичні катаклізми, що "призвели до остаточної втрати самостійності і позбавили нашу націю нормального розвитку, з одного боку, ще більше зміцнили... психологічний потяг до християнства", а з іншого - "призвели до того, що церква стала тією єдиною інституцією, яка зберігала і плекала український дух, українську культуру, справляла вирішальний вплив на становлення й розвиток нашої національної самосвідомості" [7, с.71], [4, с. 144-162].

Історія підтверджує висновок, що якщо релігія не має органічного зв'язку з етнічною культурною традицією, а насаджується штучним шляхом в силу геополітичних обставин, то "лише з часом і то у зміненому вигляді вона включається в контекст духовного життя нового для неї етносу і відіграє в його історії етноінтеграційну роль" [10, с.34]. Класичною історичною ілюстрацією висновків про суперечливу роль релігійного чинника в періоди державного та духовно-національного відродження України є приклад витоків та наслідків підписання Переяславської угоди 1654 року в контексті усієї Козацької Доби - найкращої сторінки духовного буття нації. Так, православний акцент в релігійному змісті стосунків козацької верхівки з московським царатом зумовив, з одного боку, успіх договірної процесу, але з другого - відкрив шляхи денационалізації та роздержавлення самої України. Локальний успіх тогочасних геополітичних реалій обернувся багатостолітнім занепадом і відстороненням України із сфер міжнародного впливу. Наступна колоніальна доля України-держави і України-нації ставала не тільки катастрофічною, а навіть фатальною, в силу постійної залежності від імперських форм правління, які з плином часу ставали більш тотальними, більш штучними, більш чужими.

Але так звані "твердині" залишились непорушними. "Непорушність" забезпечила етноментальність українців, а особливо — її геопсихологічна детермінанта, яка віддзеркалює специфічний "почерк", "стиль" світосприйняття, що абсорбує тривалий процес духовного буття нації у більш-менш сталих геополітичних, ландшафтних, соціальних і культурних умовах (тобто ментальність нації). Багата, стародавня, високоморальна селянська "культура орачів" [5.с.449], хліборобський дух, культ української родини - ці "твердині" не тільки зберегли і пронесли крізь усі лихоліття геополітичного забуття ідею державності, а й зумовили ту неповторну самотність релігійних проявів національної духовності, яка притаманна українству й дотепер.

Отже, поряд з геополітичним фактором важливу роль у процесі формування релігійного світогляду окремого етносу відіграють і геопсихічні чинники. Людина як витвір природи може хіба що мрією охопити увесь Всесвіт одразу. Але геопсихологію конкретного етносу зумовлюють саме ті ландшафтні та природні краєвиди, саме ті особливості навколишнього середовища і умови проживання, які є складовими географічного ракурсу поняття Батьківщина. Характер мислення, сприйняття, емоційно-чуттєва сфера переживань, інші нюанси індивідо - та етнопсихології формуються в великій мірі завдяки так званій зоровій, або видимій географії проживання. Віддзеркалюючись у менталітеті етносу, вони в якості геопсихічних реакцій відіграють важливу роль в рисах та проявах релігійності. На вагомість кліматичного чинника в

процесі творення етнопсихе наголошували ще стародавні філософи - "Земля та її характер ведуть різні народи різними шляхами до розуміння Бога" [3, с.5]. Вплив "географічного положення... та природних властивостей... на витвори релігії і моралі" актуалізував М.Костомаров ("Дві руські народності". Так, якщо народність міняє географію свого розселення, то, на думку вченого, у майбутньому "в недалеких поколіннях перемінюються відповідно до підсоння, ґрунту й місцевості, і з них виробляється цілком нова народність... витвори релігії, моралі, права, мистецтва, науки і т.п." Акцентуючи увагу на закоханості українців у "природу й поезію", М.Костомаров зазначав: "Український народ глибоко релігійний... Це неминуче виходить з того поетичного настрою, яким визначається його духовний склад" [6].

"Примусовий вплив ландшафту абсолютно на всі організми відмічали Л.Берг, Л.Гумільов, П.Савицький, Ю.Барабаш. Методологію дослідження проблематики ментальності вони збагатили таким терміном як "місценоародження", "місцерозвиток", "аментальність", "ментальна пам'ять", "ландшафтні архетипи національної свідомості"[1]. "Межовість" геополітичного становища України і "відкритість" та "великопросторість" її степів зумовили не тільки "трагізм національної історії", а й специфіку присутності релігійного чинника в суспільстві, яке знаходиться, за висловом В.Яніва, "на грані двох світів". Межовий стан породжує, за висловом В.Москальця, "граничні ситуації - життя перебуває перед постійною загрозою (не кажучи вже про добробут), є непевним, проблематичним. Тому люди шукають підтримки й надії у Бога" [7, с.70].

Дію "межового чинника" в геополітичному, геопсихологічному та релігійному пласті українського буття побічно актуалізував вчений з української діаспори В.Янів. "Коли різниця між простим "буттям" і справжнім "існуванням" обрисовується гостро, - пише дослідник, - то людина хоче знайти у своїм бутті глибше відношення до трансценденції... В такій ситуації... настає переставлення життя на вищу форму... Звичайно у народів із християнською культурою цією "трансценденцією була християнська віра, а ідеалом, що "переступав границі життя", була надія на вічне щастя у Господі" [12, с. 181]. Можна помітити, що у всіх виявах геопсихології східних українців простежується контекст "лагідності характеру і толерантності духу" як центральних смислових чинників національної вдачі. Так, Д.Мордовцев у статті "Малоросійське плем'я", вміщеній у багатотомному виданні "Живописная Россия" (1897), писав: "Якийсь невловимий... внутрішній аристократизм природи й духу українця та делікатність (витонченість)... цього духу породили в українця й любов до красот зовнішньої природи. Села їх покриті землею й садками. ...Українець релігійний і побожний, з додатком ліризму... А під серйозністю і суворістю (погляду) ховається м'яке, глибоко спочутливе серце".

Але суттєва відмінність ландшафту західного і східного регіонів України спродукувала таку протилежність "ментальних настанов", яка проявляється вже не "взаємозбагаченням", а "взаємовідстороненням". "Гористість Галичини так загострила сепаратичні тенденції тамтешнього українського населення, що воно намагається найвиразніше відмежуватись не лише від поляків, москалів, а навіть від українців з Дніпряни, Волині і т. п." [3. с.301]. Суспільна історія свідчить - представники західного і східного регіонів України іноді ставили під сумнів "українськість" своїх

сусідів. Звідси поділ на "західняків" і "сідняків", які під час військових кампаній воювали на рідній землі, але відстоювали інтереси чужих імперій і взагалі політичних систем. В ім'я сторонніх ідеологічних цінностей українці на власній землі знищували один одного, захищаючи інтереси чужої у всіх відношеннях влади. Специфіка наслідків дії протилежно-відмінного ландшафту західного і східного регіонів України зумовила злам, який простежується як в системі геопсихічних реакцій українців, так і в духовній сфері буття нації. Отже, зв'язок між ознаками національної релігійності і ландшафтом етнічної території українців заслуговує на дослідницьку увагу.

Апелюючи до ландшафтного чинника можна зробити певне порівняння. Саме у відкритій всім вітрам (як у буквальному, так і в переносному значенні) степовій території Східної України відбулась підміна національної свідомості на релігійну: конкретне "Я - українець" перевтілилось у абстрактне "Ми — православні". Унія ж стала дітищем західноукраїнських земель, де протилежний тип ландшафту став ще одним чинником, що зумовив обмежений саме цим регіоном вплив і популярність греко-католицизму. Ситуація поступово складалась таким чином, що УГКЦ сприймається як національна церква Західної України.

Аналізуючи роль специфічного синтезу геополітичних та геопсихічних факторів у процесі формування української релігійності можна зробити наступні висновки:

- *Геополітика і геопсихологія є первинними і головними детермінантами, що впливали на формування національної ментальності українців. Саме вони зумовили унікальність ментального феномену, яка полягає в синтезі відомого і невідомого, знаного і гіпотетичного, дієвого і чуттєво-емоційного, минулого і майбутнього, що так чи інакше виявляється в кожній миті національного буття, незважаючи на бажаність чи небажаність та недоречність цих проявів.*

- *Характерна відмінність ландшафтів західної і східної України зумовила помітну полярність ментальних настанов населення цих регіонів, що відіграло подекуди фатальну роль в соціальній історії українства.*

- *Геополітичні обставини (посилені постійною присутністю "межового чинника"), як правило, склались не на користь модусу єдності в історії українства. Це також спричинило "несталість" та "роздвоєність" як українського буття, так і виявів національної ментальності.*

- *Специфіка геополітичного та ландшафтного чинників спродукувала характерну для українців схильність до релігії, що дозволило більшості дослідників і спостерігачів констатувати "глибинну релігійність" як головну ознаку національної ментальності.*

- *Проте роль релігійного чинника в історії України виявилась надзвичайно складною і суперечливою. Релігія слугувала як засобом розпорошення і гноблення українців, так і засобом боротьби проти національного поневолення, фактором етноінтеграції та формування національної самодостатності і в рівній мірі дезінтеграції.*

- *Релігійність є одним з тих найглибших і найприхованіших пластів духовного життя, на якому поступово формується та унікальна комбінація рис та прикмет, що окреслюють самобутність ментальності нації, а самобутність, у свою чергу, є тією мірою*

поєднання загального і особливого у національному характері народу, яка зумовлюється особливостями його історичного розвитку.

Література:

1. *Барабаш Ю.* "Месторазвитие" или знаете ли вы украинскую ночь? (национальный ландшафт как ментальный фактор. Н.В.Гоголь)// филос. й соц. Мысль .-1994.-№7-8.-С.135-136.
2. *Бадзьо Ю.* Національна ідея і національне питання.-К.: Смолоскип,2000.-49с.
3. *Григорієв Н.Я.* Українська національна вдача. -Вінніпег, Манітоба, 1941-61с74. Енциклопедія українознавства в 4 т.- Мюнхен. Нью-Йорк.1949.- 713с.
4. *Жмир В.Ф.* На шляху до себе (історія становлення української свідомості) //Філосо. і соц. Думка.-1991.-№1.-С.144-162.
5. Історія філософії України. Хрестоматія. К.: Либідь, 1993.- 559 с.
6. *Костомаров Н.* Две русские народности.- К.:Майдан, 1991.-72с.
7. *Москалець В.* Релігійність як риса українського національного характеру // Філософська і соціологічна думка.- 1993.-№1.-С.67-79.
8. *Колодний А. Филипович Л.* Релігійна духовність українців: вияви, постаті, стан.- Львів:Логос, 1996-182с.
9. *Лозко Г.* Українське народознавство.-К.:Зодіак-ЕКО,1995.-369с.
10. Релігія в духовному житті українського народу.-К.:Наукова думка, 1994.-201с.
11. *Кононенко П.* Українознавство. Підручник для студентів вищих навчальних закладів. – К.: Либідь, 1996.- 382 с.
12. *Янів В.* Релігійність українця з етнопсихологічного погляду // Релігія в житті українського народу. Збірник матеріалів Наукової конференції у Рокка ді Папа.-Мюнхен-Париж,1966.-222с.

A n n o t a t i o n

Chripko S. Geopolitics and geopsychology as a source of Ukrainian religion specific formation and the main traits of national mentality. The religion factor interdependence between geopolitical and geopsychological sphere and influence of national mentality are described in the article. The direct and indirect influential vectors of geopolitics and geopsychology on Ukrainian's religious culture, outlook and mentality are considered.

Keywords: *geopolitics, geopsychology, Ukrainian nation, mentality, national consciousness, religious character.*